און ער? ווייס ער עס? וויל ער עס וויסען?

אין דרויסען איז קאלט... און אינווע־ניג פריהרט די נשמה... אין דרויסען בלאזט א קאלטער ווינט און אינווענינ־ראנגלען זיך צוויי יונגע לעבענס מיט׳ן טויט...

און דארטען, עס ווייט, פון יענער זייט גרעניץ זיצט ע ד און פערברענגט זיך אזוי גוט, אזוי געמיטהליך, אזוי לעבעדיג...

ווארום? ווארום?...

און אפשר... אָ, עס שוידערט מיך... אפשר האט ער שוין אן אנדערע... יא, ער איז פעהיג דערויף. ער קען ארויפ־ציהען אויף זיין נאריש, מיט ווייס געלב בעוואכסענעם מאָך פנים א שעפסען פעלכעל, זיך אוועקלעגען ווי א פוילע קאץ ביים פיסעל פון בעט און וויינען... וויינען און בעטען זיך.

און ווארום ווערען מיר אזוי פון טרעהרען דערציטערט? ווארום?...

איך און די צווייטע, אזוי אויך די די דריטע וועלען מיט טרעהרען אין די אויגען רחמנות האבען און נאכהער בעצאהלען. אָ, ווי שווער מיר צאהלען פאר אונזער מיטפיהלען, פאר אונזער מיטלייד!

און אפשר?... עס ווארפט מיך אין קעלט, א פראסט דריקט מיין לייב... עס קען דאך זיין אז ניט ווייט פון מיר זיצט נאך איינע, נאך איין אומגליקליך, פערנארישטע מאמע וואס בעדויערט אויך ווי איך דעם זעלבען גרויזאמען צופאל וואס האט אונז צוזאמענגע־פיהרט מיט איין און דעם זעלבען יונגעל וועלכער קען וויינען און בעשווערען מיט אלע געטען מיט וועלכע נאריש פערליעבטע פארלעך רופען אן די גע־טער פון ליעבע, פון ריינע, אמת׳ע ליעבע.

שווער, שרעקליך שווער פלאגען און מוטשען די רעיזנות...

און וואס דענקט יענע, די אנדערע, די דריטע, וועלכע זיינען ווי איך פון א וואָרים אויפגעפרעסען געווארען?... האבען זיי אויך קינדער? זיינען אויך זייערע קינדער אצינד אין געפאהר פון לונגען פייער? זעהען אויך זיי ווי עס צאנקט, צאנקט און ס׳געהט אוים א לעבען אויף זייערע הענט? האבען זיי אויך ניט ווער עס זאל זיי א גוט ווארט זאגען? בעגעגנען זיך אויך זייערע אויגען בלויז מיט פיער קויטינע ווענט?...

איך שפרייט פאנאנדער מיינע ארמס, איך וויל רופען צו הילף, איך וויל בע־טען, איך וויל וויינען!... פאר ווען? ווען? ווען? אויערען זיינען אפען צוצוהע־רען מיין יאמער? ווער וועט זיך אומקו־קען און זעהן די בלוטיגע היים זודיגע טרעהרען וואס איך פערניס, אויסגע־הענדיג ביים ווינעל וואו עס ליינט און וואקעלט זיך דאס איינצינע וואס האלט אויף דעם איין חיות טראפען אין מיר?...

ווער, אָ, נאט, ווער?

נאט! ווי גוט מיר וואלט געווען ווען איך זאל קענען אנידערפאלען צו דער ערד מיט׳ן פנים און אויסשרייען: אָ, נאט, העלף מיר!

ווי גוט מיר וואלט זיין, ווען איך זאל קענען האבען די נחמה אז דארטען ער־געץ אין די הויכע הימלען זיצט א דער־בארעמדיגער נאט און זעהט צו ווי א מאמעס הארץ פלאטערט, ציטערט און שפריינגט שיעור פאר שרעק ניט ארויס ביים צוקאפענס פון איהר איין איינצינ־קינד...

ווי גוט מיר וואלט געווען ווען איך זאל וויסען אז אימיצער זעהט מיין טרעהר, הערט מיין זיפץ, פערנעהמט מיין הארציגע תפילה בעגלייטעט מיט א נאנצען ים פון טויטען שרעק?

עס האט זיך פון מיר אבגעטהאן שרעק. דעם שוידערליכסטען טייפעל וואלט איך גלייך אין די אויגען גע־קוקט, פאר דעם גרעסטען מחבל וואלט איך קיין ציטער ניט געטהאן און פאר דלילה׳ן מיט איהר כח לצנים וואלט קיין איין נערוו זיך ביי מיר ניט בע־וועגט...

ווייל קענען זיי דען נאך עפעס ארויס־רייסען, נאך עפעס ארויסווארצלען ביי מיר?

א גרויסער בית הקברות, א פער־שלאסענער בית עולם איז מיין הארץ... איין גרויסע שווערע מצבה איז דארטען אויפגעשטעלט געווארען אויף אלע מיינע האפנונגען, שטרעבונגען און הארצענס פערלאנגען.

ווי א תליון, בין איך בעפאלען מיט א שארפער מלחמה שווערד מיין הארץ, איך האב עס צוריסען און אינווענינ־אויסגעשאכטען אלע פערלאנגען, אלע תאוות, אלע געפיהלען...

איין פערלאנג, איין וואונש, איין גע־פיהל בלויז איז מיר פערבליבען וועל־כען איך צערטעל. האליובע און פאר וועלכען איך בין זיך און אלעס וואס מיר איז ליעב ספקיר און דאס איז דער אנדענק פון א פינסטערען אבענד ווען איך בין פערווירט געווארען און האב מיין ברייט און ריין הארץ, מיין שטאר־קע און הייליגע ליעבע אפגעגעבען צו א יונגעל, צו א לייכטזיניג, פערדארבען יונגעל. דעם אנדענק האב איך מיט די פליעגלען פון מיין נשמה אימער גע־שיצט און געהיט און יעצט פאָכען דע־ריף אנדערע פליעגלען, וועלכע לעשען אוים זיין ליכט און פילען אן מיין ענג ציטער מיט טויטען געשטאלטען.

איך ביים די שפיצען פון מיינע פינ־גער, איך ריים און פליק די האר פון קאפ, מיינע קולות קענען היטלען שפאלטען, מיין יאמער קען א פעלזען הארץ ריהרען, מיין טרעהרען ים קען א וועלט מיט טרויער פערפלייצען... אבער אליין בין איך, אליין! קיינער זעהט ניט מיין צער, קיינער זעהט ניט און פיהלט ניט מיין וועהטאג, קיינער הערט ניט מיינע קולות, קיינער ווישט ניט אב מיין טרעהר וואס ברענט ווי מיט א העליש פייער מיין באק.

אליין... איינע אליין מיט מיין צער, איינע אליין מיט מיין דריקענדען עלענד, איינע אליין מיט מיין שטן וועלכער מאכט מיר נאך מיינע שטומע הוייות... איינע אליין!

אָ, ווי גרויזאם, אָ, ווי שדעקליך!...

די וועלט שלאפט, די וועלט איז ארונטערגענומען אונטער א מאנטעל וואס ניט רוה צו די מענשען קינדער... אלע רוהען, אלע וועבען אצינד זיסע, שטילע חלומות, נור איך איינע זיץ מיט מיין עלענד און קוק צו ווי עס פער־נעהט דאס לעצטע און דאס איינצינע נשמה ליכטעל.

און אפשר... אפשר זאל דאס אויס־געלאשען ווערען?! אפשר וואלט איך נאר בעדארפט גלייכגילטיג צו קוקען ווי א ביינערדיגע טויטען האנד קלא־מערט ארום די איינצינע בלום, דעם איינצינען האפנונגס חלום און אנדענק פון יענער בייזער שעה? אפשר אליין נאך, אליין אויסהעלפען צו פערלעשען דאס נוסס׳ע נשמה ליכט?...

ווי א קאלטער ווינד, ווי א בייזער נייסט שעפטשעט מיר אפטמאל אין די אויערען א ביטערע פראגע: מאמע, וועסענס בין איך?... ווער איז מיין טא־טע, וואו איז ער, דער אימער ניט גע־זעהענער טאטע? וואו איז ער, ווארום האט קיינמאל זיין קוש ניט אבגעפרעסט מיין באק, ווארום האט זיין האנד קיינ־מאל ניט געגלעט מיין קאפ און ווארום האט זיין שטימע אין מיינע אויערען קיינמאל „מיין קינד׳ ניט אבגעקלונגען? און ביז צום טויט דערשראקען און ביז צום משונע ווערען פערשעהמט, פער׳מיאוס׳ט, ערנידעריגט וועל איך זיי א וואקלענדיגער בוים שטעהן אין אוים הערען דיזע פראגען וואס וועלען צולע־כערען מיין ברוסט און צושמעטערען מיך אין נאנצען ווי א בערנעל שטויב בעת א שטורם ווינד.

וואס וועל איך איהם ענטפערען, וואס?

— דיין טאטע איז א נארישער שאל־טיק געווען, דיין טאטע איז — — —

אָ, מיט וואס פאר אויגען וועט ער מיך אנקוקען, מיט וואס פאר א בליקען וועט ער מיך דורכלעכערען!...

און ווי א פער׳משפט׳ער צום אויפ־געהאנגען ווערען, וועל איך שטעהן פאר איהם און ווארטען אויף זיין פסק דין וואס ער וועט ארויסטראגען איבער זיין מאמען, איבער זיין אומגליקליכער

אף ברי.

אף ברי
מארגען אין דער פריה,
אתת שם
ביים קבצן אין דער היים,
שר מטר
אוי, טאטע פאטער!...

א פאלקס ליעד.

א אידיש ווערטיל — „הויליע קבצן׳.

און ער האט געבעך א ברירה, דער קבצן?

די תורה האט פערזאגט „ושמחת בחגך׳ — מוז מען דאך פרעהליך זיין, מוז מען דאך הוילען!...

„דער רבי האט געהייסען לוסטיג זיין׳ — פערקאשערט מען די פאָלעס, מאכט מען לויז דעם גארטעל און מען נעהט א טענציל...

און אז די תורה האט געזאגט „אין שמחה אלא בבשר ויין׳ — מען קען זיך ניט משמח זיין סיידען מיט פלייש און מיט וויין — העלפט דען עפעס?!

בארגט מען, לייהט מען, פערזעצט מען — און עס מוז ווערען.

דערויף איז דאך יום טוב. ער, כביכול חייסט!

אבער אט איז דער יום טוב אויעק, די פאלעס ווערען אבגעקאשערט, דער גארטעל ווערט פון דאס ניי פערבונדען, ניטא מעהר...

און פון דעם „פלייש און וויין׳ קלערט שוין מעהר דער קבצן ניט. הלוואי כאטש ברויט מיט קארטאפעל!

נור „פלייש און וויין׳ אום יום טוב האט געמוזט ווערען. דאס האט ער, כביכול, געהייסען. ברויט און קארטא־פעל אבער אין מיטען וואך האט ער ניט געהייסען. איז טאקע ניטא...

און אז דער קבצן דער הוליאק שטעהט נאך פארן לעצטען מוסף און אין קאפ איז נאך דער ביטערער טראפען זאגאר ניט אויסגעניכטערט געווארען אין גאנצען, ציטערט שוין אויף איהם די הויט פאר דעם אנקו־מענדען טאג...

ס׳קומט א ווינטער. מען מוז הייצען, מען מוז זיך בעקליידען, מען מוז שוכען און קינדער מוז מען געבען עסען.

און פון ניזשני און פון יאלטא און פון ווינניפעג און פון קאלגארי קומען שוין טעלעגראמעס וועגען שנעען, וועג־

און עלענדער מאמען!...

שווארץ און שווער טוליעט זיך די נאכט צום פענסטער און קלינגט מיר אב אין די אויערען דעם קלאנג פון א רוהיגער און דרימלענדער וועלט... זי דערצעהלט פון וויכע געלעגערס, פון ליעבע שמועסען, פון צערטליכע לאס־קעס, פון הייסע קושען, פון פייערדיגע ליעבע ווערטער... זי דערצעהלט מיר, די שטאָק בלינדע נאכט פון אלעס צו וואס מיין הארץ האט געצויגען, צו וואס איך האב געשטרעבט און צו וואס מיין נשמה האט גענארט... זי דער־צעהלט מיר פון זאכען פאר וועלכע איך האב קרבנות געבראכט און פאר וועלכע איך צאהל, צאהל און וועל אייביג, אייביג צאהלען...

און די סודות פון דער פינסטערער נאכט מאכען נאך טויזענד מאל דרי־קענדער מיין הארץ, מאכען נאך טויז־זענד מאל מעהר איינזאמער מיין עלענדקייט, מיין פלאג, מיין צער און וועהטאג.

און עס שעפט זיך ניט אויס מיין ים מוטער טרעהרען און עס ווערט ניט צו־פלאצט מיין מוטער הארץ און עס ווערט ניט פערלאשען מיין בענקענדע נשמה.

זאג, טהייערע מאמע, האסטו מיך, דיין טאכטער, פון שטאָהל אויסגע־שמיעדט? זאג, מאמישע, פון וואס פאר א שטאף בין איך אויסגעקנאטען? פון וואס פאר א גייסט איז מיין נשמה בע־שאפען?

אָ, ווי גרויזאם! קיין ענטפער פון קיינעם! קיינעם אויסער איך און די שווערע טריט פון מיין איינזאמען, דרי־קענדען און ביז צום טויט ווארנענדען עלענד.

עלענד... א-י-י-נ-ע אליין...

שלום עליכם.

אברהם׳על.

אז איך האב זיך מיט זיי באגעגענט. זיינען זיי ביידע צוזאמען אלט געווען כמעט צוויי הונדערט יאהר.

—אברהם׳על! מיר האבען א נאסט׳.

„ווער איז?׳

און דאס פאר פאלק פון צוויי הונ־דערט יאהר האבען מיך אויפגענומען מיט פרייד, מיט פערגעניגען.

ביידע ניעדערינע, ווייסע ווי געפאלע־נער שניי, אהן צייהן, איינגעבוינענע, נאר פרעהליכע, ציכטינע לעבעדיגע, ווייזען אוים ווי ברודער און שוועסטער, ניט ווי מאן און ווייב.

—איך געדענק נאך אייער זיידען, איי־ער עלטער זיידען, געווען א וואילער איד, נאר א וואוילער, אבער טאקי נאר א וויאלער, ניט אזוי ווי היינטיגע אידען ניין, אבער טאקי נאר ניין! מיר האבען זיך בעקענט מיט איהם, א פנים וואו האבען מיר זיך בעקענט מיט אייער על־טער זיידען?...

ער שמאקעט מיט די ליפען און דער־צעהלט מיר אלטע מעשוות פון אמאלי־גע יאהרען, און דערמאהנט ער זיך אן יענע יאהרען, ווערט ער ווי מונטערער, פרישער אינגער.

„הער נאר, סערדצע! זאגט ער צו דער אלטיטשקער, „געדענקסט ניט נשמה מיינע, ווי אזוי האט געהייסען דער פריץ וואס זיין עלטער־עלטער־זיידע האט פון איהם געהאלטען די ארענדע, הא, סערד־צע?׳

„פאן פרעזשעשרזאנסקי׳, זאגט זי „אברהם׳על פאן פרעזשעשרזאנסקי׳ האט

גען פרעסט.

זאגט דער קבצן דאס לעצטע שטי־קעל יום טוב׳דיגע מחזור, ער איז כלו־מר׳שט מתפלל אויף „נשם׳, נור מיט א בעזונדערען פירוש המילות, נור מיט א משונה׳דיגער כונה:

אף ברי —
מארגען אין דער פריה
אתת שם —
ביים קבצן אין דער היים,
שר מטר —
אוי, טאטע פאטער!...

וואס געהט געבעך אן דעם קבצן „נשם׳, אז ער האט געבעך קיין שיך ניט, ער האט קיין קלייד ניט, ער האט צום מאל דאס שטיקעל ברויט ניט?!...

און דער יקרות איז אזוי גרויס, אזוי ברענענדיג!

אט הויבען זיך אן די לאנגע אבענ־דען. ביי לייטען וועלען וואקסען קופות געלד אויף די גרינע פעלדער פון די קארטען טישלעך. דארטען וועט ניט פעהלען זאגאר א גענזעל און א פלע־שעל שאמפאניער.

ווער וועט אבער געדענקען דעם בי־טערליכען קבצן, דעם הונגערינען, דעם נאקעטען, דעם בארוועסען?!...

ווער וועט זיך דערמאהנען אן זיינע קליינינקע עופה׳לעך, פערשמאכטע קינדערלעך — אין די ביטערע צייטען פון יקרות, פון הונגער און קעלט?

אויף „נשם׳ בעט מען ביי נאט. וויל ער, פאלגט ער, וויל ער ניט, פאלגט ער ניט.

ביי וועמען אבער בעט מען אויף ברויט?

ביי אונזערע עסקנים, ביי אונזערע כלל מהוערים? — זיי פאלגען דאך גע־וויס ניט!

ביי די נוים האט מען שוין פון אייני־גע וואכען אנגעהויבען בעצייטענס טהון גענען יקרות. מען זוכט עצות פאר׳ן ארימאן. און ביי אונז?

שוין פון איינינע וואכען ווי מען האט אנגעהויבען בעצייטענס — שפיעלען אין קארטען...

און דער ארימאן איז מתפלל:

אף ברי —
מארגען אין דער פריה,
אתת שם —
ביים קבצן אין דער היים,
שר מטר —
אוי, טאטע פאטער!...

ער געהייסען.׳

„יא ביסט גערעכט, סערדצע, ביסט גערעכט. פאן פרעזשעשרזאנסקי האט ער געהייסען.

און זיי פייפען אוים מאדנע דעם דא־זיגען נאמען מיט׳ן צונג.

„דאס האט בעדארפט זיין, סערדצע ניט זעהר לאנג. א יא? ווי מיינסטו, סערדצע?׳

„ניט לאנג אברהם׳עלע, ניט לאנג, א יאהר... א יאהר זעכציג אדער זיבציג ניט מעהר, ניט מעהר ווי א יאהר זיבציג ענטפערט איהם די אלטיטשקע.

און דער אלטער יונגערמאנטשיק דערצעהלט מיר אלערליי מעשיות, אנעקדאטען, ביז שפעט אין דער נאכט אריין.

„קום שוין, אברהם׳ניו. קום שוין שלאפען!׳

און די אלטיטשקע נעהמט דעם אל־טען און פיהרט איהם אב פאר א האנד שלאפען, ווי מען פיהרט אב א קליין קינד, און אין עטליכע מינוטען ארום קומט זי אריין שוין צו מיר אליין, אבי־סעל אויסגעטהאן, מיט א ווייסען אנגע־קראכמאלעטען שלייער אויף׳ן קאפ און מיט עטליכע שפילקעס אין מויל. זי זעצט זיך צו צו מיר אביסעל שמועסען, און מיר שמועסען וויעדער א היבשע ווייילע און מיר קענען זיך גאר זאט ניט אנרעדען. דאס הייסט ניט איך רעד: זי רעדט, די אלטיטשקע רעדט, און איך הער זי אוים.

„איהר קענט זיך גאר ניט פארשטע־לען׳, זאגט זי צו מיר, אנגעשפארט אויף די אויסגעטריקענטע עלענבוינענס. „איהר קאנט זיך גאר ניט פארשטעלען, ווי שוואך מיין אברהם׳על הויבט אן צו ווערען די לעצטע צייט, איין איבערינע האלבע שעה לאז ער זיצען ביי דער נאכט, ווערט ער מיעד און מוז געהן שלאפען. גאר למאי זאל איך זינדיגען, א דאנק נאט דערפאר. קיין סך אברהם־לען, ווי מיין אברהם׳על, איז ניטא. איך האב נאך פון איהם קיין איינציג מאל חלילה, קיין אום כבוד ניט געהאט, קיין קרום ווארט ניט געהערט, פון דער ער־שטער שעה נאך דער חופה ביז היינטי־גען טאג צו הונדערט און צוואנציג יאהר. למאי זאל איך זאגען? איך האב צו איהם גאר ניט, איך האב צו איהם גאר ניט, און מיר לעבען זיך, ברוך השם צופריעדען, ווי גאט האט געבאטען, און צום אויפערשטען קיין טענות האבען מיר אויך ניט. ער פיהרט אונז אוים פון כמה יאהרען און מיר דארפען חלילה צו לייט ניט אנקומען, און קיין פרעמדס האבען מיר נאך קיין מאהל ניט פערנו־מען, געלויבט איז נאט ב׳ה...׳

„נו, און אייערע קינדער׳

„מיינע קינדער?... עך־עך־עך! נאט ב׳ה האט מיך געשטראפט, אוים גע־שטארבען אלע קינדער... איינ׳קלעך האבען מיר געלויבט דעם אויבערשטען, אור איינ׳קלעך און אור-אור איינ׳קלעך קיין עין הרע ניט... נאר קיין קינדער ני־טא. אלע אויסגעשטארבען׳.

די אלטיטשקע האט זיך פערטראכט. אין א מינוט ארום רופט זי זיך אן צו מיר:

„וואס זאגט איהר עפעס אויף איהם?׳

„אויף וועמען?

„אויף מיין אברהם׳לען׳.

איך האב ניט געקאנט פערשטעהען, וואס זי מיינט דערמיט, האב איך נאר א שמייכעל געטהאן און האב איבערגעט־ראגען אונזער שמועס אויף איין אנדער ענין.

מיר האבען נאך לאנג — לאנג פער־בראכט; מיר האבען גערעדט וועגען אלערליי זאכען און וועגען פערשידענע לייט, נאר מעהר און אפטער פון אלע האט זיך געדרעהט ביי איהר אויף׳ן צונג אברהם׳על, איהר אברהם׳על.

אברהם׳על איז געווען א ביישפיעל אויף יעדען אופן, א פערנלייכען צו יע־דען מענשען, אברהם׳על! אברהם׳על! עס האט זיך מיר אויסגעדאכט, אז עס זיצט אקעגען מיר א ווייבעל, א יונג ווייבעל, ניט קיין אלטע אידענע פון קרוב צו הונדערט יאהר.

איך וואלט א בעלן זיין וויסען, וואו איז אצינכ דאס דאזיגע פארעל?...